

celitate cum propria vite detrimento: ut cum D. Thom. 2. 2. q. 26 art. 4. asserunt Valent. ubi proxime. verf. Sed an tunc, Par. Suar. d. disp. 9. sect. 3. n. 1. & omnes Theologi & diximus sup. ub. 1. c. 2. n. 81. Sed tamen interfici, nec publica autoritate potest, ut probavimus hoc c. n. 9. Ex quibus omnibus concludendum est cum D. Covar. hic, non posse Statuto caveri, aut consuetudine introduci, quod homo innocens ex proprio consensu ad poenam corporalem pro alterius crimine teneatur, non quia actus ipse se obligandi sit illicitus, sed quoniam executio talis poenae in innocentem jure naturali sit verita, adversus quod consuetudo, aut humana constitutio prevalere non potest; cap. fin. de consuetud. ubi notatur, S. ult. Inst. de capis. dimittit.

Ad Num. 9.

137 Excommunicatio ferri non potest in universitatem personarum, ut in Collegium, aut Civitatem, Pat. Suar. de censur. disp. 18. sect. 2. n. 2. Mar. Alter. eod. tract. lib. 3. d. sp. 10. c. 6. vers. in hac diffinitate, Tusch. lit. V. conclus. 266. n. 1. Vivian. in prax. jur. patronat. lib. 8. c. 4. n. 15. Menoch. conf. 207. n. 45. & de arbitrar. cas. 598. n. 19. Bonacin. tom. 1. tract. de censur. disp. 1. quest. 1. punct. 4. n. 11. Gonzalez ad reg. 8. Cancellar. glos. 37. n. 7. Thom. Delbene de immunit. Ecclesiastic. tom. 2. c. 17. dubit. ult. n. 11. Navar. in manual. c. 27. n. 16. Pat. Vazq. in opuscul. tract. de excommunicat. aub. 17. n. 8. Aviles in c. 1. Prator. glos. de ninguna manera, Filiuc. in summ. tract. 11. c. 5. quest. 6. n. 138. Cened. ad lib. 6 Decretal. collectan. 25. n. 1. Valent. tom. 4. disp. 7. q. 17. de potest. Clau. pu. 4. Cardof. in prax. Juuic. verb. Civitas, n. 5. Dian. part. 5. tract. 9. resolut. 38.

138 Quod procedit sive excommunicatio feratur in Universitatem tanquam personam fictam, & politicam, animae rationisque expertem, sive in eam quatenus personas complectitur, quas excommunicans ligare intendit; nam in utroque casu prohibitio cap. Romana, §. In universitatem, de sentent. excommunic. in 6. locum obtinet, ut notat Suar. ubi proxime, Alter. ubi sup. vers. Tertio collegium.

Ibi: Præterea ipsa universitas.

139 Universitas personarum capax est, ut in delictum incidat, vel admittat peccatum propter quod possit poena excommunicationis inferri, c. quanquam 4. §. 1. de censib. Clement. 1. §. 1. vers. Civitas autem, de Pen. Pat. Suar. d. n. 2. Barr. in l. aut facta, §. Nonnunquam, n. 9. ff. de pen. Menoch. conf. 2. ex n. 32. Boer. tract. de seditionis, q. ult. Mar. Alter. sup. vers. Secundo tota universitas. Quod verum est in concreto considerata, non in abstracto, quæ distinctio statim explanabitur. De quibus latè Menoch. d. cas. 598. per tot. ubi quando Universitas dicatur delinquere, & quomodo puniatur?

Ibi: Hæc autem ratio sufficiens non est.

140 Universitas hujusmodi dupliciter potest concipi, vel ut sic, sive in abstracto (aut Philosophi aiunt) id est per se, quatenus est persona ficta, à subjectis, ex quibus constat, separata; aut in concreto (quod materialiter D. Covar. appellat) hoc est juncta hominibus, qui ejusdem sunt partes, quemadmodum de hæreditate solemus dicere. In prima acceptione à personis sub se contentis differt, sed si hac 10. §. Qui manumittitur ff. de in jus vocand. l. sicut 7. §. Si quid, ff. quod cuiusq. univerf. nomine, l. in tantum 6. §. Universitatis, ff. de ver. divis. l. 1. §. Servum muni-

cipum, ff. de questionib. Carmuel in Theolog. fundament. n. 327. Vivian. sup. n. 16. 17. Menoch. conf. 1061. n. 31. Felin. in c. cum accessissent, n. 22. de constitutionib. quare appellatione personarum, universitas sic accepta non continetur, Bald. in c. 1. §. Conventicula, de hac. tenend. in usib. feudor. Vivian. n. 11.

In secunda verò acceptione, Universitas identificatur cum illis, quos complectitur, ita ut quod de illa disponitur, de singulis, qui eam componunt, dispositum intelligatur, l. si cognatis 20. §. 1. ff. de reb. dub. quo sensu dicimus Universitatem delinquere; nam quatenus est persona ficta, delictum perpetrare non potest, nam anima caret, & abque voluntati non delinquitur, l. 1. §. 1. ff. si quadrup. pauper fecit, dicit. l. 1. §. Divus ff. ad leg. Cornel. de sicariis, l. cum autem 23. §. Excipiuntur. et 1. ff. de edilit. edict. Sic etiam accipitur, cum agitur de Ecclesiastico interdicto, siquidem interdicta Universitate, singuli de illa manet interdicti, ut paulo inferius probabimus. Nullo tamen modo Universitas potest excommunicari, ut dictum est nuper, n. 138. De qua distinctione Universitatis, Alter. sup. vers. Tertio collegium.

Idem juris erit si excommunicentur omnes cives alicujus civitatis, nam hæc excommunicatio ad Universitatem refertur, argument. l. 2. ff. de reb. dub. Debent igitur singuli nominatim excommunicari, aut sub aliqua certa demonstratione, per quam solum qui deliquerint, comprehendantur, ut si dicatur: Excommunico cives Mediolanenses, qui hoc facinus admiserunt, vel admiserint: nam per hujusmodi formam providetur, ne infontes puniantur; ita P. Suar. de censur. disp. 5. sect. 2. n. 2. Bonacin. sup. d. n. 11. vers. Dixi.

Ex præmissis apparet, rectè à D. Covar. ut defectuosam rejici rationem à Canonistis traditam, quam novissimè sequitur Vivian. d. c. 14. n. 15. nam etsi Universitas in abstracto considerata careat anima, tamen in concreto accepta cum homines contineat, qui animum habent, capax est excommunicationis, quæ in singulos de communitate redundet sed hoc prohibetur in d. §. in universitatem, ubi Pontifex loquitur de Universitate in concreto, ut patet ex ratione, quæ in eo textu redditur, & advertit Pat. Suar. disp. 18. sect. 2. n. 2.

Verf. Fortassis ea est ratio.

Ratio hæc tradita à Pontifice, in dicit. §. In Universitatem, quam D. Covar. exornat, ab omnibus communiter probatur; quoniam iniquum fore, ut innocentes tam gravi poena spirituali teneantur, P. Suar. d. disp. 18. sect. 2. n. 3. Bonacin. d. n. 11. Alter. sup. vers. Respondeo ad dubitationem, & alii laudati sup. n. 137.

Ibi: Culpa mortalis criminis perpetratum.

Excommunicatio major nisi pro culpa mortali nequit imponi, P. Suar. dicit. disp. 5. sect. 3. per tot. Delbene sup. tom. 2. c. 19. dub. 25. n. 2. Guttier. Canonizar. lib. 1. c. 7. n. 23. 24. Sanch. in Decalog. lib. 2. c. 8. n. 7. Menoch. cas. 598. n. 14. Navar. in manual. c. 27. n. 9. Mar. Alter. de censur. lib. 3. d. sp. 1. c. 1. in princip. August. Barbof. de potest. Episcop. p. 3. alleg. 96. n. 28. D. Covar. in c. alma matr. p. 1. §. 9. n. 1. Div. Thom. in 4. dist. 18. q. 2. art. 1. Salas de legib. d. sp. 16. sect. 9. ad fin. Filiuc. tract. 11. c. 6. q. 2. Bonacin. d. tract. de censur. disp. 1. q. 1. punct. 3. prop. sit. 3. n. 6. Pat. Vazq. tom. 4. in 3. p. dub. 12. de excommunicat. n. 2. Dian. p. 3. tract. 5. resolut. 66. Rationem reddit Mar. Alter. ex D. Thoma, quia scilicet cum per excommunicationem homo ab ingressu Regni Cælestis excluda-

excludatur juxta illud Matth. 18. ibi. Quæcunque alligaveris sup. terram, &c. Quæ verba etiam ad potestatem ligandi per censuras in foro exteriori referuntur, ut notat ibid. m. D. Augustin. Mar. Alter. p. 1. disp. 37. lib. 1. c. 1. vers. Et ad dubitationem, Castr. ad ver. hæref. lib. 6. verb. excommunicatio. Ludou. Magon. in chyp. militat. Eccles. v. v. b. Excommunicatio nequit talis poena infligi, nisi præcedat culpa, quæ illi digna sit, qualis est peccatum lethale.

146 Sed quamvis aliquis peccatum mortale per actum omnino internum perpetret, censura hac ligari non potest; quoniam Ecclesia ob actus merè internos potestatem coercendi non habet: Mar. Alter. d. lib. 3. d. sp. 1. c. 2. vers. Modò his annotatis, Diana 7. §. tract. 9. resolut. 48. Unde si quis ita leviter Clericum percussit, ut dumtaxat venialiter peccet, juxta actionem exteriorem, excommunicationem non incurret, quanquam ex pravo animo graviter offendendi culpam mortiferam admittat, Sà in sum. verb. excommunicatio, in explicat. Bull. Cæna, n. 3. Enriq. lib. 6. de poenitent. cap. 14. nu. 6. & lib. 13. de excommunicat. cap. 17. num. 2. Sanchez ubi proxime, Guttier. sup. dicit. lib. 1. c. 5. n. 13. Emman. Rodrig. in summa, tom. 1. c. 80. n. 8. in 2. edit.

147 Si autem sententia majoris excommunicationis proferatur pro peccato veniali, erit ipso jure nulla, Pat. Suarez d. sect. 3. n. 7. Nec valebit quamvis Pontifex eam ferat, idem Suarez n. 4.

Ibi: Ex quibus apparet excommunicatio nem posse.

148 De hoc diximus sup. num. 142. Et ita tenent communiter DD. quia cessat ratio d. §. In universitatem, cum solum delinquentes poena afficiantur, Mar. Alter. d. lib. 3. d. sp. 10. c. 6. vers. Dico tertio.

Ibi: Eadem ratione etiam si.

149 De hac questione, an scilicet sententia excommunicationis in Universitatem prolata teneat, ut nocentes liget, agit latè Mar. Alter. d. c. 6. & omnino non valeret resolvit, nisi à Pontifice feratur, vers. Respondeo ad dubitationem, & vers. Dico secundò, quod verius ac receptius est; quamvis à quocunque latam tenere culpabiles, sentiant Cened. d. col. 25. n. 3. Zerol. in prax. Episcop. part. 2. verb. excommunicatio, vers. 7. quos refert Barbof. in collect. ad d. c. Romana, in fine.

Ad Num. 10.

150 Interdicto Ecclesiastico affici potest communitas, ut Collegium, Civitas, propter ejus delictum, aut Superioris Ecclesiastici vel sæcularis, qua censura etiam innocentes ligantur; Decian. part. 5. tract. 9. resolut. 38. Valent. tom. 4. disp. 7. q. 17. punct. 4. Tusch. lit. 1. concl. 276. n. 5. & lit. V. concl. 266. n. 5. Pat. Suarez disp. 32. sect. 2. n. 11. D. Covar. in d. cap. alma mater, p. 2. §. 1. n. 4. Bonacin. sup. vers. Dixi, Coninch. de Sacrament. tom. 2. disp. 13. dub. 6. n. 46. Ugolin. sup. tab. 2. cap. 26. Aug. Barbof. in collect. ad cap. si sententia, n. 4. de sentent. excommun. in 6. Mar. Alter. tom. 2. tract. de interdict. disp. 1. c. 5. vers. Respondeo per interdictum, Menoch. d. cas. 598. n. 21.

151 Impuberes etiam interdicto astringuntur, modò usum rationis habeant, qui a peccatum sufficit; Pat. Suar. disp. 36. sect. 2. n. 7. Delbene sup. c. 13. in fin. D. Covar. d. part. 2. §. 4. n. 5. vers. Duodecimo, Azor. tom. 1. lib. 7. c. 41. q. 10. Henric. lib. 13. Faria addit. ad Covar. Tom. 1.

de Irregularit. c. 3. n. 2. in gloss. lit. Z. Salas de legib. disp. 14. sect. 13. n. 226. Sanch. sup. lib. 1. c. 12. n. 10. Sed poenae adversus violantes Interdictum jure impositas non incurrit, ut advertit Delbene ubi proxime. Infantes verò amentes alivè rationis expertes, poenae non subjiciuntur, interdictique nullo modo censentur; quare poterunt Divinis adesse, nam talis assistentia rationalis non est, quæ sola prohibetur; Sanch. & D. Covar. ubi proxime, Delbene n. 16. Bonacin. d. tract. de censur. d. sp. 5. p. 1. n. 21. Avila eod. tract. p. 5. disp. 1. d. ub. 4. concl. 6. Mar. Alter. sup. c. 5. vers. ex his. Dubitatur tamen an cadavera hujusmodi personarum possint in Ecclesia non interdicta sepeliri, cum Interdictum personale generale est, sed non locale? Negant Aug. Barbof. in collectan. ad cap. quod in te, n. 10. de poenit. Alter. vers. 2. duo De bene ubi proxime, Bonacin. punct. 5. n. 9. qui alios allegant. Sed contrarium tenet Suarez d. sect. 2. n. 8. quod rectè probat, & plane deducitur ex traditis infra, n. 161.

Interdicta civitate, etiam cives absentes tempore Interdicti ligantur, Bonacin. d. punct. 1. n. 19. Alter. vers. Respondeo etiam. Quod fallit, quando quis habet duplex domicilium, unum in loco interdicto, & alibi alterum; nam si non habet ubi est interdictum, eo non innodatur, Bonacin. n. 20. Sylvest. verb. Interdictum 2. n. 13. P. Suar. d. sp. 32. sect. 2. n. 16. Dian. p. 5. tract. 10. resolut. 70. De quo videri possunt multi, quos laudat Bonacin. Sed populo interdicto Clerus comprehenditur, si sententia 16. de sentent. excommunicat. in 6. D. Covar. sup. p. 2. §. 1. n. 7. Federic. de Senis conf. 32. B. n. c. punct. 1. n. 15. Tusch. d. concl. 76. n. 5. Alter. vers. Quod, dubitavi, & alii communiter.

Ibi: Nam isthac poena spiritualis non est.

Interdictum poenam spiritua'em communiter DD. dicunt, cum privet hominem bonis spiritualibus, assistentia scilicet Divinorum, Ecclesiastica sepultura, ac quorundam Sacramentorum receptione; & ita eam appellant Bonacin. punct. 1. n. 5. Pat. Suarez disput. 38. sect. 1. n. 1. qui disput. 36. nu. 10. D. Covar. expressim impugnat allegans, idè innocentes hac poena teneri, quia bona, quæ Interdictum aufert, non sunt simpliciter necessaria, & aliis modis eorum jactura potest reparari, & alia circa hoc videntur tradit; ex d. n. 10. Adde Glos. in d. cap. si sententia, verb. interdicti. Sed D. Covar. assertio sic defendi potest, ut dicamus Interdictum non esse poenam spiritua'em, quia non aufert ea, quæ de necessitate ad salutem æternam desiderantur, ut Suarez ait.

Ibi: Undè civibus interdictis.

Constituens domicilium in Civitate generali personali interdicto aff. cta censuram hanc incurrit, Pat. Suar. sect. 1. n. 16. Tusch. ubi proxime, n. 11. Bonacin. punct. 1. n. 19. Senis sup. n. 5. vers. Sed si non essent. Alter. vers. Respondeo durante Palud. in 4. dist. 18. quest. 8. art. 1. §. Quod secundum. Quod limita, si jam omnibus extinctis civibus interdictis, alii ad eandem Civitatem habitandam accedant, ibique domicilium constituent, Alter. vers. Respondeo, cum diximus.

Similiter puer, qui erat usus rationis expertis tempore, quo cepit civitas esse interdicta, quamvis tunc non innoderet censura, ut nuper aiebamus; tamen si Interdicto durante visum illum habuerit, Interdicto deinde subiacebit; Pat. Suar. disp. 36. sect. 2. n. 9. Bonac. ubi proxime. Idem de amente dicendum

endum est, si respiscat, cum eadem militet ratio.

Ibi: Sic e contrario civis interdictus.

156 Civis sub generali interdicto populi comprehensus, qui nullam causam tribu...

157 Idem est, si communitas dissolvatur, nam inculpabiles ab interdicto immunes remanent...

158 Aliter omnia praemissa se habere, familia interdicta, putat Bonacin...

Ibi: Primum quod si iudex.

159 Interdicta civitate interdicto personali, etiam per consequentiam censetur locus eidem censura sub...

160 Contrarium vero adversus D. Covar. docet Alter. sup. c. 6. vers. Verum contraria Domin. Sor. dist. 22. quest. 3. art. 1. Pat. Suar. dist. 32. sect. ult. n. 32.

Ibi: Secundum, is qui habitat in loco interdicto.

161 Interdicto generali personali ligatus, qui culpae reus non est, potest in loco sacro non interdicto sepeliri...

Dian. part. 5. tract. 10. resolut. 66. Pat. Suar. dist. 35. sect. 3. n. 2. ubi probat ex extravagante ad evan-

Vers. His omnibus accedit.

Cum Scyllaceni duos Episcopos suos continuo interfecissent, Gelasius Papa in capita nos, ult. 25. q. 2. decrevit, ut civitas illa dignitate Sedis Episcopalis privaretur...

AD CAPUT IX.

Pena quomodo commensuranda delicto facti, & personarum qualitate perpensa.

SUMMARIUM.

- 1 Pena est commensuranda delicto. 2 De talionis pena, & n. 3. 4. 5. 6 Iudex qua pena teneatur, qui perperam iudicat in causa criminali, & n. 7. 8. 9 Quando obicientes crimina in iudicio ab inscriptione tenebantur. 10 Inscriptio quid sit, & qua forma fiebat. 11 Accusatores olim non probantes penam obiecti criminis sustinebant: hodie iudicis arbitrio coercentur. 12 Calumniator punitur ex actis iudicii, in quo calumniatus est. 13 Testis qui in causa ex qua pena corporalis est irroganda, falso contra innocentem deponit, quomodo plectatur? & n. 14. 15. 16 Homicidium qua pena sit dignum, & an valeat statutum pecuniarium tantum pro illo inferens? usque ad n. 21. 22 In coercendis delictis potius in lenitatem, quam in rigorem propendendum. 23 Graviora delicta acrius punienda. 24 Factura maxima patrimonii gravis pena existimatur. 25 Occidens in rixa ex tempore, quomodo punitur, & n. 26. 27 Pro defensione honoris licet injuriantem occidere in continenti. 28 Pena minuitur ei, qui post multum temporis punitur, usque ad n. 34. 29 Sacri eloqui interpretatio traditur.

- 36 Nobilis quando mitius, vel acrius puniatur, quam plebeus, ad n. 40. 41 Qua persona torqueri non possint? ad n. 45. 42 Qua probatio requiratur nobilitatis, ut reus non torqueatur. 43 Torqueri qui non possunt, quando metus tortura eis licite inferatur. 44 Confessio tormentis, aut metu eorum extorta a persona privilegiata, non tenet. 45 Nobilis suo privilegio renunciare non potest, ut torqueatur. 46 Privilegiati pro quibus delictis tormentis subjiciantur. 47 Nobiles ignominiose plectendi non sunt, Limita, n. 53. 57. 58. 48 Reus laese Majestatis torquetur nullo obstante privilegio. 49 Nobilis reus laese Majestatis in Hispania decapitatur. 50 Furcarum supplicium decapitatione lenius, sed turpius. 51 Divites Nobilium privilegii num gaudeant? 52 Mandans, & exequens delictum, pariter puniuntur. Limitatur ibi, & etiam quoad consulentem & auxiliantem, nu. 60. 53 Qui non habet in bonis, vel honore caret, luit in corpore. Limita, n. 64. 54 Habens in bonis non auditur volens potius corpore luere, quam penam solvere. 55 Nobilibus pena penuniaria propter inopiam, in corporalem commutanda non est. 56 De pena abscissionis manus, aut alterius membri, & n. 66. 67. 57 Reo in aliqua arte, vel scientia insigni, pena mortis irroganda non est; usque ad n. 72. 58 De penis furti latissime agitur ad n. 100. 59 Delinquentes publica autoritate interficere licet. 101 Iudex potest, justa existente causa, penas legis lenire, vel aggravare, de quo ad n. 129. 116 Iudices Ecclesiastici an possint penas pecuniarias pro delictis irrogare? ad n. 120. 121 Quibus applicandae, usque ad n. 124. 122 Episcopi utrum fiscum habeant, & n. 126. 123 Episcopus, ejusve Vicarius Fiscalem creare potest. 124 Bona Clerici haeretici cui applicentur, ad n. 130. Quid in Hispania, n. 136. 131 Bona haereticorum cit applicentur, ad n. 137. 138 Iudex Ecclesiasticus si confiscationem bonorum haeretici in sententia omittat, potest Fiscus ejus bona occupare.

Inrer delicta, & penas proportionem esse servandam, ne statera justitiae perperam in lenitatem, eut saevitiam inclinet, ratio naturalis suadet. Sic primus homicida, qui fratrem peremerat, se occidendum pertimuit, supplicium simile sceleri expectans. Genes. 4. vers. 14. Omnis igitur, qui viderit me, occidet me. Quod utique, tum Divino, tum humano jure cernimus comprobatur, Levitic. 24. vers. 19. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum; sicut fecit, sic fiet ei. Apocalyp. c. 13. vers. 9. Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet. & capite 18. vers. 7. Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum. Idem in jure Pontificio, c. 2. in fine, de iis, q. sunt a major. part. Capit. ult. S. Illud autem, de pen. in 6. Clement. 1. S. Nec super, eod. titul. cap. non asseramus 21. 24. q. 1. cap. quarat hic, 44. de poenitent. dist. 3. Tristent. sel. 24. c. 8. Jure Regio, l. 5. in fine, titul. 9. lib. 3. Recop. l. ut lim. tit. 6. part. 7. l. 8. titul. 31. ead. part. Jure Civili, l. respiciendum 11. ff. de pen. l. unie. S. Que multo, C. de rapt. virg. Aut bent. omnes peregrini, in fine, C. Faria addit. ad Covar. Tom. 4.

de commun. de successione. Norant D. Thom. 2. 2. q. 39. art. 2. ad 1. Par. Suar. de censur. dist. 36. sect. 3. n. 5. & in opuscul. disp. de just. Dei, sect. 5. n. 17. ubi de justitia Divina, Cardin. Tusch. pract. conclus. lit. P. conc. 211. n. 1. Thom. Delbene de immunit. Ecclesiastic. tom. 2. c. 10. dub. 4. n. 22. Card. Lug. de just. & jur. disput. 1. sect. 3. n. 58. Menoch. de arbitr. lib. 2. cas. 266. n. 1. Pat. Vazq. in 1. 2. tom. 2. dist. 173. c. 3. n. 15. Mar. Alter. de censur. tom. 1. l. 5. dist. 21. c. 1. vers. 2. confirmatur ex illis; Curtier. pract. lib. 4. q. 16. n. 9. Guazzin. de defens. reor. defens. 33. c. 4. n. 3. Ant. Gomivar. lib. 3. c. 6. n. 7. Surd. decis. 7. n. 30. 31. Caball. de homicid. n. 209. Carleval. de judic. tom. 2. tit. 3. dist. 3. n. 29. ad finem. Paz. in pract. 1. par. 5. c. 13. §. 3. n. 18. Cicer. lib. 1. officior. n. 2. Cavendum est etiam, inquit, ne major pena, quam culpa sit, Luc. Apulei. lib. 7. asin. aur. ibi. Nec secta collegii, nec mansuetudini singulorum, ac nec mea quidem modestie congruit, pati vos ultra modum, delictique sevirie terminum, Horat. lib. 1. satyr. 3.

Adit

Regula peccatis, quae penas irroget aequas, Nec scutica dignum horribili sectare flagello

Ad Num. 1.

Talionis meminere multi eam justam esse afferentes apud Bobad. in Polit. lib. 5. c. 2. n. 93. lit. L.

Ibi: Sic & lege Mosaica.

Similiter legitur Levit. 24. vers. 20. Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet, qualem influxerit maculam, talem sustinere togeatur.

Ibi: Item, & lex duodecim tabularum.

Hanc duodecim tabularum legem aliter legendum esse cost Cujac. & Fishum, asserit Jacob. Rævard. ad leg. 12. tab. c. 25. de injur. & famos. libell. eamque in hunc modum restituit: Si membrum ruperit, ne cum eo pacit, Talio esto Circa quam est ad vertendum, eum, cui membrum rumpebatur, cogi posse juridicè, ut cum effractore transigeret quod si renueret ille Iudex reum pecunia damnabat, qua offenso perfoluta, Talio evitabatur, ut restatur Sextus Caecilius apud Aul. Gellium not. Atticar. lib. 20. c. 1. Pet. Greg. syntagmat. lib. 31. cap. 10. ubi late de Talionis pena.

Ibi: Nam licet eam existimet acerbam.

Talio acerba quoque visa fuit Senecae de ira, l. 2. §. c. 32. inhumanum, ait, verbum est, & quidem pro justo receptum, ultio, & talio non multum differt, nisi ordine. Et sane acerbitas forsitan propter duritiam cordis Hebraeorum fuit opus. Marc. 10. vers. 5. quos in virga ferrea regerè oportebat, Psal. 2. vers. 9. nam & leges Divinae eis, quibus imponuntur, adaptantur, nec semper fuit praecipuum, quod per se melius erat, sed quod magis expediebat intra justitiae ac rationis naturalis limina; ut patet in repudio, & aliis, de quibus Matib. c. 5. à vers. 20.

Ibi: Imò, & nunc hanc Talionis penam.

Iudex, qui omittit juxta criminis qualitatem penam imponere delinquenti, supplicium idem sustinet; quod in alium exequi neglexit, l. 20. tit. 6. lib. 3. Recopilat. Greg. Lop. in l. 25. glof. 3. tit. 22. part. 3. Clar.